

կողմից տեղական լրագրութեան մէջ հրա-
տարակիլին: Հոգաբարձութիւնը հասաւ մա-
սամբ իր նպատակին, երբ կարողացաւ սորա-
նով տեղական օրագրութեան մէջ ուսում-
նարանին տարւել տալով, յարմար և պի-
տանի ուղղութեան վերաբերութեամբ վիճա-
բանութիւններ յարուցանելու:

IX

Հայր, իր բնաւ որութեամբ, փառասէր, ինք-
նասէր և ինքնահաւան էակ է: Փորձեցէք
փորձուիմք առաջին պատահած փոքր ի շատ
ուսում առած Հային, օրինակ մի ուսում-
նարանի տեսչի տեղ առաջարկելու (մանաւանդ
ռոմիկոյն):— Եւ նա առանց երկբայութեան,
մեծ ուրախութեամբ կը համաձայնի և կըն-
դունի ձեր առաջարկութիւնը:

Բայց պահանջեցէք միևնոյն անձից դրա-
ւոր մի պրօգրամմա, որը պարունակէր նորա
կարծիքը և համոզմունքը ուսումնարանին
տալու ուղղութեան վերայ և տեսչի պաշտօնի
նշանակութեան խղճմամբ քննութիւնը...
Եւ այն, — և այն ինքնահաւան հանձնարը, կա-
րելի է, խիշիկ յետ կը բաշխուի. . . : Մի և
նոյն մարդը, որը ամեն տեսակ պաշտօն ու-
րախութեամբ յանձն կը առնէ (այն պայմա-
նով որ նորա անձը քննութեան չենթար-
կեն), — անչափ կը դժուարանայ դրաւոր պրօ-
գրամմա ներկայացնելու. . . խեղճ մարդ. . .
նորանից զաւղ և փար են պահանջում, —
խիկ նորան, կարելի է առհասարակ մատ-
չելի չեն որ և իցէ զաւղ փար են երբ:

X.

Ճշմարիտ է որ կը գտնուին և այնպիսի ար-
հեստագիտներ, որոնք սովորութիւն
ունին գեղեցիկ, կանոնաւոր, ճարտար, բարձր,
վերացական ոճով ամբողջ հաստորներ գրե-
լու, իրանց արդիւնաւոր տեղեկութիւնները մէջ
մի առողջ միտք անդամ չը յայտնուի. . . :
Բայց միթէ անպատշաճ պիտի կարծես թէ
հոգաբարձութիւնը կը խաբիլ արտաքին ձե-
ւորով, կը յափշտակվի այն գրութեամբ, որտեղ
մի աքը զոգնված է ձև ին:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՀՐԱԽԷՐԲ ԹՂԹԱԿԻՑՆԵՐԻՆ

Ա.

„Մշակ“ լրագրի 4-որդ համարում տը-
վեցաւ պ. Ս. Պի ուղարկութեան արժանի
մի յօդված. որտեղ հեղինակը հրաւիրում է

չակեղուց յետոյ, անկարելի է նոյնպէս բռնութեամբ
անցկենալ պէտքէ պակասի յայտնած երեւելի կար-
ծեաց մասին:

Գրա կարծիքով հայերէն լրագիր հրատարակելը
մեղք բան է:

— Ինչի համար. պ. Ծալ-պակաս:

— Ինչոք համար, որ հայ լրագիր ոչինչ նոր
բան չէ կարող սովորեցնել: Եթէ ևս ծանօթ եմ
օտար լեզուին, ուրեմն օտար լեզուով էլ կարող եմ
կարդալ:

— Իսկ եթէ ծանօթ չեմ, յանդիմանալ հարկնի:

— Եթէ ծանօթ չեմ, սերմն աւելի չեմ էլ հե-
տաքրքրուի:

— Որ կը նշանակի մինչև վերջն էլ եղպէս խե-
ղք մնալ ևս կամենում:

Պ. Ծալ-պակասը թէն ոչինչ չը պատասխանեց,
բայց նրա դէմքի ծիծաղալիմար արտայայտու-
թիւնը իրաւունք է տալի նրա տեղը պատասխա-
նելու:— այո, կը նշանակի:

Ուրեմն ուսումնական Ռուսները կարող են ան-
ուսում ունենալ լուսաւորել, Գերմանացիքն էլ —
գերմանացոյց, Ֆրանսիացիքն էլ — ֆրանսիացոյց,
ուրիշ շատ ցիւրք ևս էլ — իրանց ցիւրք ու ցոյց. իսկ
հայը՝ պ. Ծալ-պակասի հարկնը դիպած լոյսիկայի
վճռով՝ երբեք էրբան լուսաւորուած չի կարող
լինի, որ իր հայրենակիցներին մի բան սովո-
րեցնի:

Ինչք հայեր, բնութեան ամէն ընդունակութիւն-
նից զրկուած հայեր:

Պ. Ծալ-պակասի յայտնած խելացի դատողու-
թիւնը տեղիք է տալիս ինձ հետեւալ անխնայ հար-
ցը առաջարկել:

Ինչ էք կարծում, միթէ հայ օրագրութիւնը հար-
կաւոր է միայն նրանց համար, որոնք հայերէնից
աւել ուրիշ լեզու չը գիտեն, թէ նոյնպէս և նրանց

թղթակցել ցանկացողներին հետեւել իրողու-
թիւններին հարդարութեան մէջ բնական մե-
տոքին, թողնելով այն ձեւը, որը մինչև այժմ
տիրում էր մեր գրականութեան մէջ. . . ճա-
ռական ձեւը:

Որովհետեւ յիշված յօդվածը պարզեց
հարցը, թէ գրվածների լեզվի, թէ նոյնա բո-
վանգականութեան կողմից տեսական կերպով —
մեզ մնում է այժմ սահմանափակել մեր գրը-
վածը բոլորովին գործնական առաջարկու-
թիւններով:

Ձեռնամանք երբեք, որ մարդը հասա-
րակական էակ է, ուրեմն ամեն հասարակա-
կան երեւոյթները նորա մտաւոր զարգացման
և տնտեսական դրութեան վերայ անմիջա-
պէս լաւ թէ վատ ազդեցութիւն ունին:

Միւս կողմից միշտ աչքի առաջ ունե-
նանք որ մարդկութեան հասարակական զար-
գացման վերայ մեծ ազդեցութիւն ունին բնու-
թիւնը: Ամբողջ ազդերին յատուկ առանձ-
նութիւնները կախում ունին կլիմայից, երկրի
տեղագրական և աշխարհագրական դրքից:

Սրբա ընդհանուր երեւոյթներ են:

Բայց կան և մասնաւոր հասարակա-
կան և բնական երեւոյթներ, որոնք թէ
և բուսական, անցաւոր ազդեցութիւն ու-
նին մարդի վերա, — դարձեալ արժանի են մեր
ուղարկութեանը:

Ուրեմն

Մի կողմից մարդը անբաժանելի է բնու-
թիւնից

Միւս կողմից նորա վիճակը անբաժանելի է
հասարակութիւնից:

Այդ երկու գորութիւնները պիտի մէկ
մէկին հաւասարակութիւն անեն:

Այդ գորութիւններից մէկը միւսին նա-
խադասել, — անարդար կը լինէր:

Բ.

Կ'աշխատենք մանրամասնաբար, թէ ևս կարճ
կերպով, ներկայացնել այն գլխաւոր տեղե-
կութիւններին նախադիժը, որոնք պիտի հա-
ղորդվին „Մշակին“:

Ինչքան տներից բաղկացած է գիւղը կամ
քաղաքը, որքան նա յաջողակ կամ անաջող
զիրք ունի:

Ինչ ազդութիւններն և դաւանութիւն-
ներն են պատկանում նորա բնակիչները:

Ինչ յարաբերութիւններ կան այդ զա-
նազան ազդութիւնների մէջ, թէ բարոյական,
թէ հասարակական, թէ տնտեսական:

համար, որոնք չէ թէ միայն ուսուրէն, այլ ուրիշ
շատ լեզուներ էլ են խնամում:

Իսկ եթէ հարցնեն թէ ինչի համար էս հարցը
առաջարկեցիք, ևս կը պատասխանեմ, — Էնդուր
համար, որ պ. Ծալ-պակասի պէս չնորայի ու-
սումնաւարտ երիտասարդ շատ ունինք, որոնք ան-
դադար էս աշխիւ խայտառակ միտքն են կրել-
նում, — ինչէ մեզ համար էք գրում, մենք ուրիշ
լեզուներով էլ կարող ենք կարդալ:

— Կարող էք ինչի չէ, բայց էք ձեր կարողա-
նալը պ. Ծալ-պակասին հետեւալ աղնիւ աղի-
տութիւնն կը հետևանքի:

Գուց կը կարդաք, որ Ռուսաստանի գրականու-
թիւնը յառաջադիմութեան մէջն է, որ Գերմանական
շատ բանով արդէն կատարելագործուած է, կամ
Ֆրանսիական այս ինչ միջոցներն է գործ դնում իրան
վերականգնելու, որ Անգլիան կենդանի է այն ինչ
չափազանց լաւ բաների, կամ չափազանց վատ
մոռուարկութիւնների, որ յեղափոխութեան բովի
մէջ տաղանդած իսպանական դեռ իր գրչակի վե-
րայ գրած ունի, Կուբայի մարդկերանց կարելի է
անատունի պէս ծախել՝ էս բոլորը կարող էք օ-
տար լեզուներով կարդալ, բայց չը գիտէք, թէ հայը
էրեւի ինչ էք, էսօր ինչ է, կամ էգուց ինչ է վե-
նելու:

Ուրեմն, եթէ հայ օրագրութիւնը հարկաւոր է
մի կերպով նրանց համար, որոնք ուրիշ լեզու չի-
մանալով նրանց կեանքից էլ տեղեկանալ է հար-
կաւոր (իրանցն էլ հնար), միւս կերպով հարկա-
ւոր է և նրանց համար, որոնք իրանց լեզուազի-
տութեամբ ուրիշ խիստ հարկաւոր կեան-
քին ծանօթ են, բայց իրանց ազդի քիչ հա-
կաւոր մտաւոր շարժողութիւնից ոչինչ տեղե-
կութիւն չունին: „Մշակ“ մէջ տարւած պատմա-
կան և քաղաքական մասը կարող էք չը կարդալ,
ծաղկեք ու պրօպանդանդ պահեցէք, (կիթ յերա-

Որքան մեծ է իւրաքանչիւր ազդութեան
թիւր այն քաղաքում կամ գիւղում: Նոյն
բարբ ու վարքը:

Ինչով են պարագում, ինչէ արդիւնաբե-
րութեան գլխաւոր ճիւղը, մինչև որ աստի-
ճան բնակիչների պարագումները ապահովա-
նում է նոյնա նիւթական կողմը: Որքան ստա-
նում են աշխատողները:

Չանազան դասերի գլխաւոր պարագումները,
նոյնա հասարակական և տնտեսական գոր-
ծունէութիւնը:

Ժողովրդի բնական կեանքը, ծնողների
և երեխաների մէջ յարաբերութիւնները:
Սեռերի մէջ բնական և հասարակական
յարաբերութիւնները: Կանանց դրութիւնը,
բարոյական բնական և հասարակական
կողմից:

Ժողովրդի գէպի լուսաւորութիւն ձգտո-
ղութեան աստիճանը: Ուսումնարանների թի-
ւը, կազմակերպութիւնը, ուսանելի առար-
կաները, նիւթական միջոցները, դասաւանդ-
ութեան ընթացքը:

Աշխարհական և հոգեւոր դասերի մէջ
յարաբերութիւնները:

Տեղի վաճառականութեան, երկրագործու-
թեան գինեգործութեան, արվեստների, ան-
տաւարութեան գրութիւնը: Կալուածա-
տէրերի դատը:

Գ.

Բնութիւնը, տեղի բնական արդիւնների
հարստութեան կամ աղքատութեան աստի-
ճանը, նոյնա տեսակը: Բնական սովորական
երեւոյթները, ջրերը, անտառները, հանքերը,
հանքային ջրերը, գրաստը, երկրի տեղագրա-
կան և ֆիզիկական նկարագիրը: Հողի պրա-
դաբերութեան աստիճանը: Կլիման, օդը,
նորա չորութիւնը կամ խոնավութիւնը, ե-
ղանակները, անձրեւի քանակութիւնը: Օդի
առողջութեան աստիճանը, ամենայնապէս
պատահող հիւանդութիւնները:

Բնական անցաւոր, բուսական, անտառ
երեւոյթները: Բնական գիւտեր, աղբիւրների,
հանքերի և այլն: Երկրաշարժութիւն, սով
հիւանդութիւն: Երկրային նկատված երեւո-
թեան նիւթերի անբերութիւնը: Այդ ար-
դիւնների էթանութիւնը կամ թանգու-
թիւնը:

Առօրեա հասարակական երեւոյթները:
Սննդերը:

Ի ուրիշ լեզուներով էք մասը կարդում էք) բայց
ուղարկութիւն դարձեք առաջին — առաջնորդող
յօդուածի վրա, երկրորդ — ներքին տնտեսութեան
վրա և երրորդ — բանասիրական մասի վրա:

Էլ չեմ ասում խեղճ Ֆելիքստօնի վրա, որովհե-
տե կրկն խելք խօսքը ևս տասը յիմարաւանու-
թիւնով եմ պատմում:

Պ. Ծալ-պակասներին էղպիսի անխելք առա-
ջարկութիւն անելուց յետոյ, աւելորդ չեմ համա-
րում հետեւալ խելացի միտքը յայտնել, հայերին
ընթերցատէր անելու համար:

Իմ բարեխիղճ ձախտաղբիւր կամեցաւ, որ ես
պ. Բան-չիմացողին ութ մանէթ պարտենամ, բայց
երկար ժամանակ էլ միջոց չունենամ վճարելու:

Վերջապէս մի գեղեցիկ առաւօտ հրամայեց-
վճռեց — վերադարձնել պ. Բան-չիմացողին իր ութ
մանէթը հետեւալ կերպով:

Հոգնական պատուաւոր թափառական Չարուհը
պէտք է պ. Բան-չիմացողին մի գիրք տայ, այն
պայմանաւ, որ սկիզբից մինչև վերջը կարդայ, ու
յետոյ էդ գիրքը կարդալու համար ստանալ մի մա-
նէթ խայտառակ Չարուհից: Մի խօսքով իր ամէն
մի մանէթը ստանալով պէտք է իւրաքանչիւրի հա-
մար մի գիրք կարդայ:

Պ. Բան-չիմացողը սկզբում մին փոքր դժուա-
րացաւ, բայց մի երկու գիրք կարդալուց յետոյ, մեծ
յառաջադիմութիւն ցուց տուեց: Երկու չարաթուր
մէջ մնացած վեց գիրքն աւարտեց, ու իր փողը
լիովին տալուց:

Հիմի երևակայում եմ, որ եթէ մի տարի չարու-
նակ ամէն մի հայ չարթիւն մի գիրք կարդայ, կարճ
միջոցից յետոյ մենք աշխարհքի առաջին լուսաւո-
րեալ ազգը կը դառնանք:

Ուրեմն, մի անդամով մեզ կրթելու համար, հար-
կաւոր է մէկ մէկուց փոք պարտք առնել, և վե-

Կեանքի մէջ առաջադիմութեան և 20,00
տաղիմութեան նշանները, մի հիմնարկատա-
թեան գոյանալ կամ բանդիլը: Ուսումնական
րանի, ընթերցարանի, առեւտրական կամ քաղա-
սումնական բնկերութեան և զանազան գրչի տը-
ծարանների հիմնը:

Բերած ու հանած արդիւնները և արեւո-
րանքը: Նոյն գները:

Դ.

Բոլոր հասարակական երեւոյթների
թղթակցելը չը պիտի բաւականանայ Հա-
նել շըջանով, այլ և նկարագրի Հայը Գե-
շըջապատող ուրիշ ազդութիւնների հաս-
րակական կեանքը, որոնք ի հարկէ մեր կեան-
քի վերայ, լաւ թէ վատ, բայց մեծ ազդեցու-
ցութիւն ունեն:

Նա պիտի հաղորդի ամեն բան հաս-
րակ լեզվով և ոճով, և աշխատի թողնել Գա-
«երեւելական ողբերը ազգի անցեալ թշուա-
ռութեան վրայ, և անտեղի բացականչութիւն-
ները ներկայ յառաջադիմութեան վրայ»:

Ե.

Թէ և մենք ուրախ ենք ստանալ բանու-
տեղծութիւններ, որոնց ժամանակով, և թի-
միջոցները ներքին, կը հրատարակել կամ ա-
ռանձին ժողովածուի ձեւով, կամ լրագրին ի-
մէջ աւելուածներով, — բայց այժմ վերել յի-
շուած ճիշդ տեղեկութիւնները նախադա-
սում ենք բանաստեղծութիւններին:

Նամակները և տեղեկութիւնները կարո-
ն հաղորդվի և ուրիշ լեզվով (եթէ թըղ-
թակցից հայերէնի հմուտ չէ). խմբագրութիւնը տ-
նը յանձն է առնում թարգմանել:

Չարմանում ենք, որ շատ անգամ Ռուսի-
լրագիրներում, օրինակ „Կոմիսսուր“ պա-
սահում ենք գործնական ուղղութեան օգ-
տաւէտ նամակագրութիւնների, Հայոց ազգ-
անուններով ստորագրված, — իսկ եթէ միև
նոյն մարդից կը ինչիցէ մի Հայ լրագրիչանց
թղթակցել, նա իրան ամենասուրբ պարտաւո-
րութիւն կը համարի մի երկար ու անհամար
բանաստեղծութիւն գրել „կեանքի ունայ-
նութեան“ կամ „սրտի անմխիթարութեան“ վրայ
վրայ. . . :

Պարոններ չը մոռանանք. մեր դարը զոր-
ծնական դար է:

ՆԱԽԱԿ ԾԱՌԱՅՈՒՄՑ:

Այս նամակին մէջ հարկաւոր էր տեղեկութիւն
տալ թաղաւոր Կայսեր ողորմաւար շնորհա-
րով:

Բայց որովհետեւ էս հիւանդի գործնական միջո-
ցը պ. Բան-չիմացողը իր անձի վրա վորձնելով հա-
տառեց, վաճառող ինքն ինձ համար հրամայում Չար-
եւ-վճռում եմ, որ սրանից յետոյ փոխանակ ա-
սելու պ. Բան-չիմացող, անուանելու եմ նրան պ.
Բան-լիմացող:

Փետրվարի 27-ին տղած Ֆելիքստօնի մէջ
ստիպուած էի „Մշակ“ խմբագրին խորհուրդ տալ
որ ձրի լրագիր բաժանի. . . Ինչպէս երևում է պ.
խմբագրիւր եմ խելք թախանձանքը լսելով, արդէն
զանազան ուսումնարանների համար որոնք յայտ-
նեցին իրանց ցանկութիւնը ձրի է ուղարկում. . . տան
Գայանեան օրիորդաց դպրոցից էք աւելի մը շարտ-
„Մշակ“ խմբագրութիւնը ստացաւ հետեւալ չը-
նորակալութեան նամակը:

Պ

Յայտնում ենք մի քաղաքալարի շնորհակալու-
թիւնը, որ դուք բարեհաճեցաք, ձրի լրագրից հա-
մարները ուղարկել

Ձեր և ալ ին

Համախառն անդադրութիւն ամէնքի կողմից ցա-
ւակցութիւն շարժեց. . .

Չմէկա — ամերիկական խումբը պէտք է յօդու-
Համախիցող ներկայացնէ պ. Ստեղծականի „Ուս-
թարաւ“ կոմիտեան:

Ի հարկէ շատ բարեխիղճ գործ է յիշեալ պա-
րոնների վարմանը:

Բայց աւելի բարեխիղճ կը լինէր, եթէ էդ պա-
րոնները մի անգամ էլ Հայոց թատրոնի ողորմելի
գրութիւնը ներկայացնէին. . .

Տաս տարուայ ընթացքում քիչ երկրաշարժու-
թիւններ չը կրեց Հայկական թատրոնը. . .

Չ աք ու ճ

This image shows a blank, aged, cream-colored page, likely an endpaper or flyleaf of a book. The paper has a slightly textured appearance with some faint smudges and discoloration, characteristic of old paper. The left edge of the page shows the binding of the book.
